

Дев'ятдесятріччя редактора „Друга“ і Голови колишнього „Академічного Кружка“ Антона Дольницького

Дня 29 січня ц. р. дожив у Відні дев'ятдесятріччя з дня свого народження пенсіонований радник двору при Найвищому Суді у Відні, Антін Дольницький, колишній голова студентського товариства у Львові „Академічний Кружок“ в р. 1875—76 та редактор органу цього товариства, часопису „Друг“. Певно, що приємно пережити так рідко Богом даний вік та бути не лише свідком величезного поступу українського життя в Галичині, але теж у великій частині й його творцем. Бо пригадаймо собі, перед якою національною катастрофою стояла українська студентська молодь у Галичині з початком 1870-тих років, коли москвофільство взяло верх над нечисленним тоді гуртком українофільської студентської молоді, і яка дезорієнтація пригнітала важко значну більшість української інтелігенції. В еволюції до народництва серед студентської молоді, згуртованої при згаданому студ. товаристві, велика заслуга припала саме тодішньому голові „Акад. Кружка“, студентові прав, Антону Дольницькому.

Хто візьме в руки тодішній орган студ. молоді „Друг“, побачить велику сорокатість мови всіх статей та літературної частини, сорокатість, що виявлялася в нахилі до російщини, у т. зв. „язичії“, що його колись великий російський історик літератури А. Пипін назвав „асобим руским язиком“, зовсім не подібним до літературної російської мови. Змивив це вплив Михайла Драгоманова, що почав лікувати цю галицьку хворобу відомими листами до редакції „Друга“, зміст яких порушував найбільшці питання галицької культури та спрямовував галицьку студ. молоді у бік європеїзації думки та літератури. Антін Дольницький належав крім Онішкевича саме до тих, що відповідали Драгоманову, а відповідь Дольницького, хоч під натиском сильної ще тоді русофільської частини, була дуже культурна, при чому А. Дольницький став на народному становищі, боронячи лиш галицьку мову. Сам же у своїй діяльності був народовцем, писав дуже чистою галицькою мовою, виявляючи себе вже тоді письменником та перекладачем з чужих літератур.

Як письменник пробував пера не без успіху в повісті „На потемки“ під псевдонімом А. Перепис, де не без впливу Левицького-Нечуя намагався змалювати постать нової людини з-поміж студентської молоді, Телюка. Цей Телюк — це представник поступовішої та ідейнішої частини галицької молоді генерції 1870-тих років. Автор сам дає його характеристику словами:

„Телюк був щирий, безкористний ідеаліст, готовий дати всіх на землі створити небо, готовий пожертвувати за бідного, упослідженого і визискуваного молодшого брата та і тим безконечно вище стояв від свого „реального“ противника. — Не національну сторону ставив він вище, як се майже без винятку у нас діє і дотепер — соціальну котра по його переконанню сама собою обнімає першу, по котрій за се дозволяє стати на ширшій світгляді, до-разу висвітлює запутані поняття о народі.“

Не спорами із-за приналежності до 17-ти або 62 мільонів, із-за введення „общерусского“ язика, яко книжкового, слідує спасати тутешній народ галицький від цілковитого зубожіння і деморалізації — до того треба чогось більше реального та позитивного. Він кинувся створювати народ із соціального боку.

Спитаєте, чому ж не діяв він між академіками? Хто знає розділ молодих сил 1873 р. і скорше на два противні табори, хто знає ближше обставини тодішні, той не подивується, що і тут, без желанія зблизитись і спільно порозумітись над тількими ділами, наші академічні товариства стояли зашкаралужені одні супроти другого, як дві скали Гібральтару, — напозір тихо, спокійно — та справді бездільно.

Телюк хотів вступити в оба товариства та зчасом їх зблизити. Не сам той помисл був на той час дуже нечасний. Зачув хтось з колегів про него і Телюка не прийнято до Акад. Кружка як угодовця і українця.

Він теж і відбивав від старої інтелігенції, а передовсім від о. Аполінарія, який видає себе патріотом руским, признаючи єдність 60 міль. рус. народа, але у своїх поступках дуже протинародний.

Телюк інакше розумів свою задачу, як о. Аполінарій. Він син народа, чув своїм серцем цілу нужду народу. Придивлявся він зблизька, як то із всіх боків експлуатується той темний люд, що, правда, сидить у всіх руських всегда на кінці язика, но не в серці.

Телюк зріс серед наших партій, тому і знав їх хиби. Одна і друга наша, ба і шляхетко-польська, уважають себе, кожда виключно за себе, народними. А як мало знають народ! Задачу народова русина розумів він інакше, ніж одна і друга партія, що сварилися тільки за язик і букви, а если голосить за просвіту, то більше фразами із-за моди часу.

Сам о. Аполінарій сказав о ним, що він ідеаліст, то назва та була дуже причільна.”

Не можна заперечити, що такими народовецькими ідеалами був проінтий і тоді молодий Антін Дольницький. А це його зблизило до Михайла Павлика, Івана Франка, і пізніше — до Володимира Лукича-Левицького. Саме Антін Дольницький разом з Павликом мали рішальний вплив на не дуже ще зорієнтованого Івана Франка — про це подрібноше згадує теж М. Павлик у своїх листах до М. Драгоманова в II томі — і ще більше — повість Івана Франка „Петрії і Добушуки“ вийшла при великій редакційній участі А. Дольницького. Через це тепло згадує Іван Франко ім'я свого товариша і співробітника на сторінках свого „Нарису історії української літератури“.

А. Дольницький покидає Львів уже в 1877 році, поступивши на судову службу, що стало теж і шкодою для тодішнього розвитку української літератури в Галичині. Автор повісті „На потемки“ не міг розвинути свого письменницького хисту і вродженого почуття краси та набутого доброго стилю, яким ще й тепер визначається. Але життєва службова дорога не забила в нього молодечих ідеалів. Став на становищі, що як урядовець може робити службу своєму народові. Цю службу робив він не тільки як справедливий суддя, але теж як дорадник у адміністраційних та податкових справах. Коли проф. Романчук почав видавати народний часопис „Батьківщина“, ми між співробітниками Романчука бачимо колишнього його учня А. Дольницького, що під псевдонімом Харко Таран (імена славних гайдамаків-ватажків) поміщував кілька років статті з адміністрації та податківництва.

Не тільки „Батьківщина“ мала в ньому свого співробітника, але й тодішнє культурне товариство Просвіта і Качковського. В останньому він засідав і у „Видлі“, але незабаром поставився критично до його діяльності, піддаючи критиці його видання на сторінках „Правди“.

а „Просвіту“ підтримуючи своїми книжечками („На до-світках“, 1880, „Про книги Грунтови“, 1893, „Про новий процес цивільний“, 1897), і навіть був членом Головного Відділу цього товариства.

Як здібний правник, А. Дольницький діждався перенесення до Львова, де попри службу у Вищому краєвому суді засідав у судово-адвокатській іспитовій комісії, 1909 р. дістався, як радник двору, до Найвищого Суду у Відні і в тому характері перебув до розпаду Австрії. Відня вже не кидав і через політичні зміни, і через свій вік, завжди цікавивсь українським життям. Коли ще існувала Зах. Українська Республіка, А. Дольницький працював в Ліквідаційній Комісії наслідних по Австрії держав, а насамперед у Кодифікаційній Комісії Галицького Уряду, аж до 1923 р.

Добре здоров'я, що ним Нашого Ювілята наділив Господь, давало йому все охоту до писання. Тепер наново взявся за іменованого автора цих рядків до писання споминів про 1870-ті роки, а декілька років тому зладив велику генеалогічну таблицю роду Дольницьких, що походить з містечка Глиняни, і з 1770-тих років видав численні священничі родини, а потім і світські, що своєю діяльністю скрашає галицьку галузку українського народу. Донька його Марія Дольницька-Недбаль, відома смалієрка, гідно репрезентує в Європі українське містечтво.

Цим коротким переглядом громадської та письменницької діяльності Вельмишановного Ювілята хочемо пригадати нашій новій генерції ім'я колишнього носія українських народовецьких ідей серед галицької студентської молоді 1870-тих років, що його тактовний поведінці треба завдячувати злам русофільського верховодства у „Академічеському Кружку“, а теж в його дев'ятдесятиліття віддати йому належну пошану за його пізнішу громадську діяльність серед українського народу в Галичині і у Відні та побажати йому зі щирого серця дожити того щастя, що його бажає собі кожна українська одиниця: побачити свою вільну Україну.

Прага, 10 січня 1943.

Іван Панькевич